

BERKES TAMÁS

EGY PILLANATFELVÉTEL LEHETŐSÉGE

Vizió az Ady-lemez hallgatása után

Hátra arc! Bokák csapódnak. Fegyvert vállhoz! A kivégző-
tiszt szeme előtt porfüggöny remeg.

Tüü . . . !

Megállított mozdulat. Megmerevedett totál. Tessék beszél-
ni. Röviden, hosszan, egyremegy.

- Mit várhatnak tőlem ebben a pillanatban azok, akik
rám figyelnek, s nem engem. Még vagyok. Szeretném
hinni, hogy most nem ez a legfontosabb. Én a szégyen
kiütéseit hordozom magamon ebben a pillanatban is,
amikor nemzeti hőssé válok. Valószínűleg túlhangsze-
relt utóélet és jólápoltt emlékmű vár rám. Beszélék,
de nem a saját hangoméért, mint ahogy a szerepek, a
pódium se saját magdért, vagy kicsinyes célokért va-
ló. Mormolom a legszívósabb szavakat, az újarcú, te-
hetetlen szövegeket, verset, filozófiát, örömet, bán-
atot. Ezeket az erjedő és már megerjedt mondatokat
az alkoholizmus legáltalánosabb formájának is nevez-
hetném. Narkotikum nélkül értem el a mámort, saját
magamtól égtem le és gyulladtam ki újból. Suttogtam,
magyaráztam a szeretetet, amelyet nem kaptam vissza
tőletek. A neveltség határát érintő hit és akarat már
végállomás, csak a versekbe való visszavonulás marad
azután. Őrzöm a szabadság néhány ritka pillanatát, a-
mely életre szóló élményt adott. Ezek az élmények
forrasztották össze napjaim, nekik köszönhetem a túl-
élést és az aktivitást. Így szólalhattak meg eszme-

tűzben égve, világitani vágyva a versek is. Filmen, színpadon, lemezen. Verseket helyett mondhatnék gesztusokat, kalandot, vagy egyszerűen önkifejezést. Ezeknél is fontosabb a magammal szemben támasztott követelmény. Nem uraim! Nem vagyunk egyformák még most sem.

Csontváry körvonalai. Cs. megjelenik a kaszárnya falán. Vörösruhás ikon. Esendő és szegényes figura, mint a tőle megfestett Zrínyi, kitörés közben.

- Követelményeim lassan elvesztették értelmüket. Az örökös kétkedés és az örökös háborgás szétmorzsolta, vagy tudomiséén, elhelyezte őket egy távoli múzeumban. Saját magam is látogatója lettem annak a kőszobornak, és rákényszerültem olyannak látni magam. Kőszobornak, életidegennak, világos pillanataimban cinikus t...
nak.

A városból hangszórók elmosódott moráját hallani. Csontváry egy hatalmas vásznat szögez a festőállványra, mereven figyelni kezdi a falak perspektíváit. Mozdulata keletiesen összehangoltak, mintha tudatában lenne saját elvontságának. A hangszórók a közeli romfalak között kezdenek el sípolni. A pillanatképen egyre több az elmozdulás, hullámszerűen a konturok. Az elítélt felismeri a festőt:

- Mindenkinek? Mindenáron? Nem szabad mindig magyarázkodni!

A halálraitéltek hisztérikus biztonságával kiabál. Arcokon, köveken szikrázik ez a hang, elkalandozik az őrtüzek és a horizonton vöröslő erdősávok felé, majd az elhangzás csendjében visszahullik elindítójához. Az ő belsejében csobog tovább, magasboltozatú, ódon termekben mormog ez a hang.

Lehet, hogy Csontváry az utolsó idejében belátta, hogy többet

jobbat már nem alkothat, a nagy-
zásos utakat már be nem járhatja.
Nagy jövődölései nem teljesülnek,
tehát vegetáljunk és várjunk, hogy
kijussunk valahová vagy sehová.

A hangszórókból üvöltő hangok szakadnak ki. Az értelmes és az értelmetlennek tűnő szövegek összekeveredve rázzák a levegőt. A pillanatkép kontúrjai önálló életre kelnek, a katonák soraiban mozgás kezdődik.

- Láncc, láncc, eszterláncc - üvölti egy mindenre elszánt, rekedt hang. Proklamációk és csatakiáltások, bemutatkozások és zárójelentések keverednek a stúdiók soknyelvű programjában. Egy fiatal női hang átcikázik e devalvációs bőségen; gitárkiséréttel énekel: - Make love, not subi-dubi - hangzik a refrén, míg bele nem vész egy leánykórus igazságainak orkánjába. A jelszavak pattogó menetelésében olyan végérvényes a védekezés, mint az idegesen kapkodó szemek menekülése egy plakátokkal borított sikátor falán. Harsognak a hangszórók, hangfoszlányok keresik az utat a halálraitélt idegpályáin. Már-már a közöny sáncai mögé bújna, amikor saját hangjára ismer: SOHA BIZONY NEM NÖTT ILY NAGYRA / S ILY GYÖTRŐN FESZÜLTRE VÁRÁS: / MINTHA VIRRADNI UTÁLNA AZ ÉGBOLT / S MINTHA MINDIG CSUPÁN VIRRADNA; Szeretne még kiejteni egy szót, amikor varjak szegődnek hozzá; éjszakára készülődő nagyszárnyú madarak. Csontváry megágyazott már magának a fal tövében, ahol meg-megvillan az őrnjárat viharlámpája. Kétségbeejtően unalmas lehetek hangzik egy belső kondulás. Partfalak szakadnak le hangtalanul.

Lehet beszélni. Tessék csak tessék. Bekövetkezett a me-
revség:

-Tűz! Tűz! Tűz vagyok! Elégem! Kélgtem!

Remegés. Fegyverek csapódnak. Hátra arc!

*Itt az emberek nem hazudnak akarat-
tallal: ha kaserű a szájuk, köp-
nek, ha viszket a tenyerük, üt-
nek, s nem őrajtuk múlik, ha az
életről nem rángatódik le minden
komédiás rongy. /1909/*